

Odborné vzdelávanie v remeslách pohľadom odborníkov z praxe

Úvod

Slovenský živnostenský zväz ako reprezentant živnostníkov, malých a stredných podnikateľov v oblasti remesiel, najmä stavebného charakteru a v oblasti služieb, považuje odborné vzdelávanie a výchovu mladých ľudí za jednu z kľúčových priorít pre zachovanie kvality remesiel a ich rozvoj v podmienkach nastupujúcej digitálnej ekonomiky. S vážnymi obavami už viacero rokov za sebou vnímajú členovia SŽZ oslabovanie a postupný zánik učebných odborov remeselného charakteru. O výsledkoch vzdelávacieho procesu vypovedajú presvedčivo mizivé počty absolventov v jednotlivých odboroch a tiež, na prospech gymnáziám a všeobecným študijným odborom okresávané plány budúcich výkonov škôl pre remeselné učebné odbory v jednotlivých VÚC.

S cieľom pomenovať hlavné problémy v odbornom vzdelávaní a navrhnúť možnosti ich odstránenia na základe reálnych skúseností, navrhol Slovenský živnostenský zväz a jeho členské organizácie v spolupráci s odborníkmi zo stredných odborných škôl nasledovný súbor opatrení. Pre ich úspešné zavedenie do praxe bude potrebné súčasné, roztrieštené zodpovednosti v oblasti odborného vzdelávania centralizovať a **poveriť zodpovednosťou za odborné vzdelávanie jedného ambasádora - člena vlády alebo vedúceho pracovníka samostatného, nového úradu s celoslovenskou kompetenciou.**

Požiadavky SŽZ na zmeny v oblasti odborného vzdelávania

I. Opatrenia v oblasti školského systému

Zodp: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

- a. **Vyprofilovať jednotlivé odborné školy na logicky nadväzujúce skupiny učebných odborov** (aby jedna škola neučila kozmetičky a murárov zároveň, dokonca v jednej triede) **a rozmiestniť ich vyvážené na celom území Slovenska.** Pritom je však potrebné **začať riadiť** nielen sieť štátnych odborných škôl zriadených prostredníctvom VÚC, ale **aj sieť súkromných a cirkevných škôl, aby sa zabezpečil dostatočný počet žiakov pre odborné školy.**
- b. **Zatraktívniť učebné odbory v remeselných profesiách pre mladých ľudí a zaradiť ich medzi tzv. preferované učebné odbory** (odbory s nedostatkom pracovnej sily na trhu práce), ktoré sú previazané s nárokom na motivačné štipendiá.
- c. **Zaviesť centrálné, celoštátne riadené, transparentné prijímacie pohovory (ideálne v elektronickej forme on-line) a motivačne nastaviť potrebnú úroveň výsledkov pre kvalifikovanie sa žiaka na gymnáziá.** Toto nastavenie aplikovať rovnako v 1. aj v 2.kole prijímacích pohovorov a dodržať aj v 2.kole nastavené plány výkonov stredných škôl. Pre takéto prijímacie pohovory by sa mohol uplatniť aj monitoring žiakov 9.ročníka, pokiaľ sa zabezpečí objektivnosť počas testovania. Zároveň sa tým zlepši motivácia detí dosahovať na základných školách kvalitné študijné výsledky.
- d. **Nastaviť motivačné mzdové hodnotenie pre majstrov odbornej výchovy, aby sa do vzdelávania zapájali aj skutoční odborníci z praxe** a vytvoriť podmienky, aby sa mohli

pedagogicky vzdelávať popri zamestnaní (náhrady mzdy počas obdobia vzdelávania, vytvorenie študijných odborov na vysokých školách).

- e. Vytvoriť podmienky v materských a základných školách **pre budovanie vzťahu k manuálnej práci u detí a povzbudzovať ich v rozvoji technického nadania a zručností**, ktoré preukážu. Zvýšiť záujem detí je potrebné podporiť aj celoplošnou propagáciou v médiách a na rôznych podujatiach (napr. dni otvorených dverí na odborných školách a v podnikoch).

II. Opatrenia pre kvalitné prepojenie škôl a podnikovej praxe

Zodp: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Štátny inštitút odborného vzdelávania, vyššie územné celky

- a. **Kontrolovať obsah odborného výcviku a odbornej praxe u zamestnávateľov v duálnom systéme z hľadiska súvislosti s prípravou na vybrané povolanie**, aby sa zabezpečila kvalita odborného výcviku a odbornej praxe a žiaci neboli len pomocnou pracovnou silou.
- b. Pri plánovaní výkonov škôl zohľadňovať spoločenskú potrebu v danej profesii **a okrem potrieb zamestnávateľov reagovať aj na potrebu obnovy pracovnej sily v povolaniach vykonávaných formou SZČO**. Zohľadniť, že pre stavebné profesie nie je súčasný model duálneho vzdelávania vyhovujúci, čo preukazuje aj nízky počet žiakov stavebných odborov v duálnom systéme podľa z. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní.
- c. **Podporovať aj školy**, ktoré ostávajú v režime praktického vyučovania na **základe zmluvy o poskytovaní praktického vyučovania**. Súčasťou plánovacieho procesu majú byť konzultácie s odborníkmi na jednotlivé profesie a reálny stav daného odvetvia ekonomiky.
- d. **Podporovať všetky formy spolupráce odborných škôl s profesijnými združeniami a cechmi**, združujúcimi podniky v rôznych odvetviach, aby sa zlepšilo materiálne aj personálne zabezpečenie praktického vyučovania. Vytvoriť centrá odborného vzdelávania so špičkovým vybavením pre preferované remeslá v regiónoch, ktoré by boli prístupné pre široké spektrum vzdelávania (odborná prax na SOŠ, overovanie odbornej spôsobilosti, rekvalifikačné kurzy akreditovanými inštitúciami, a pod.)

III. Opatrenia v oblasti výkonu povolání formou živností

Zodp: Ministerstvo vnútra SR, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR

- a. **Obmedziť rozsah voľných živností v stavebných prácach, čím sa významne prispeje k zatraktívneniu učebných odborov v stavebníctve**, zabezpečí sa odborná kvalita stavebných výkonov v praxi a posilní zodpovednosť voči spotrebiteľom.
- b. Umožniť novelizáciou zákona o celoživotnom vzdelávaní **overovanie odbornej spôsobilosti** odborníkom, ktorí si osvojili kvalifikáciu aj **informálnym vzdelaním**.

Dôvodová správa

Špecifiká odborného vzdelávania v stavebnom sektore

Pre stavebný sektor je typický výskyt veľkého počtu menších firiem, či dokonca jednotlivcov – živnostníkov, pracujúcich prevažne formou subdodávok pre veľkých investorov, alebo spájajúcich sa ako partnerov v prípade väčších zákaziek. Tým je limitovaná ponuka štandardných zamestnaneckých pracovných miest, ktoré by mohli získať absolventi odborného vzdelávania. Stavebný sektor riadi Ministerstvo dopravy a výstavby SR a hoci organizuje pravidelné stretnutia s odbornými školami, reálne zlepšenia v stave odborného vzdelávania za posledné roky nenastali.

Dôvodom nízkeho záujmu o vyučenie sa v stavebných učebných odboroch (a teda získanie odbornej spôsobilosti) je aj možnosť podnikáť v stavebníctve na základe voľných živností, napr. Prípravné stavebné práce, Dokončovacie stavebné práce, ktoré zahŕňajú výber zo všetkých stavebných činností a umožňujú legálny výkon prác na stavbách aj pre laikov.

Vzhľadom na malý počet zamestnávateľov v stavebnom sektore je duálne vzdelávanie v jeho súčasnom nastavení nevykonateľné. Pre vyššiu rizikovosť práce na stavbách je slabým miestom aj povinnosť prevziať osobnú zodpovednosť za žiaka 1. alebo 2. ročníka. Problémom duálu je aj to, že žiak nie je povinný zamestnať sa v podniku, kde sa vyučil, čím vznikajú na strane podnikov straty. A to aj preto, že štátny príspevok vo výške 1.000 EUR na žiaka nevykrýva náklady na zabezpečenie praktickej výučby v plnej miere. Na druhej strane, niektoré firmy vnímajú duálne vzdelávanie ako model pre získanie lacnej pracovnej sily, čo je z pohľadu odbornej prípravy žiakov veľmi nevhodné. Žiaci dostávajú často podradné úlohy, ktoré nezodpovedajú príslušnému povolaniu a robia len pomocné práce.

Pre stavebné profesie sa z týchto dôvodov stále uplatňuje prevažne model praktického vyučovania, na základe zmluvy o poskytovaní praktického vyučovania medzi školou a zamestnávateľom. Stredné odborné školy zamerané na stavebné profesie sú preto pod vplyvom súčasných trendov v odbornom vzdelávaní automaticky postavené do zlého svetla – nerobí duál? – nie si dobrá škola. Pritom mnohé stredné odborné školy so stavebnými odbormi pôsobia ako centrá odbornej prípravy a majú kvalitne vybavené priestory pre praktické vyučovanie, vďaka profesijným cechom majú prístup k najnovším technológiám a vďaka sponzorom prístup k moderným materiálom.

Zhrnutie zásadných nedostatkov v realite odborného vzdelávania

- (1) **Chýbajú mladší učitelia odbornej praxe - majstri odbornej výchovy.** Na väčšine škôl sú majstri v dôchodkovom veku a noví nie sú. Žiadna z pedagogických fakúlt slovenských vysokých škôl nevyučuje pedagogické základy v technických odboroch.
- (2) **Pri určovaní učebných odborov na jednotlivých školách sa v rámci VÚC vychádza z toho, že ak sa učebný odbor 3 roky po sebe nepodarilo naplniť, má byť zrušený.** Pritom ale tento stav je dôsledkom nezájmu detí a rodičov o štúdium a nie je overený vyšším záujmom = spoločenskou potrebou alebo dôležitosťou tohto učebného odboru pre spoločnosť a zamestnávateľov.
- (3) **Výsledkom súčasného systému prijímacích pohovorov na stredné školy nie je výber žiakov, ale nábor.** Počet miest na stredných školách prevyšuje počet žiakov a gymnáziá, obchodné akadémie a školy s maturitou prijímajú v rámci 1. a najmä 2. kola toľko žiakov, že pre odborné

školy sa nepodarí naplniť triedy a v prvom štvrtroku nového školského roka ani nevedia, z akého počtu žiakov môžu vychádzať. Pravidlá prijímania na všeobecné stredné školy si stanovujú riaditelia a spravidla ich nastavujú tak, aby nimi prešli aj slabí žiaci. Jednou z vážnych príčin tohto stavu je práve financovanie na žiaka, ktoré núti školy namiesto kvality zohľadniť kvantitu za akúkoľvek cenu. Skutočnosť, že až 57% stredoškolských absolventov sa nezamestná v odbore, ktorý vyštudovali, je potvrdením tohto chybného nastavenia.

- (4) **Plánovanie výkonov škôl sa vykonáva na základe potrieb trhu práce, v zásadnej miere u zamestnávateľov**, a teda požiadavky v stavebných profesiách a v službách, kde je najväčší podiel fyzických osôb živnostníkov nie sú dostatočne zmapované. Skreslené sú aj mzdové ohodnotenia týchto profesií a keďže zamestnanie sa v týchto profesiách nie je obvyklé (vykonávajú sa prevažne vo forme SZČO), nie je správne posúdená ani perspektívnosť tohto povolania.
- (5) **Odborné vzdelávanie je témou všetkých a nikoho**. Na jeho riadení sa podieľajú tri ministerstvá, osem vyšších územných celkov, sedem zamestnávateľských organizácií, metodický inštitút. Strategické napĺňanie potrieb ekonomiky a jednotlivých profesií a určenie smerov rozvoja tak nie je zabezpečené a koordinácia činnosti zapojených subjektov je náročná.

V Bratislave, dňa 31.5.2019

Delegáti Snemu Slovenského živnostenského zväzu